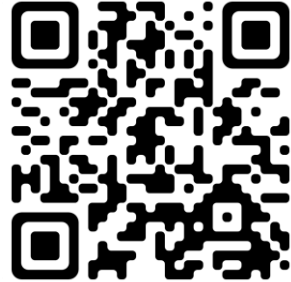

DOI 10.37491/UNZ.95.8
УДК 349.3 (477)

Леся МАЛЮГА¹

ФОРМИ І СПОСОБИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ

Дослідження присвячене уточненню наукової думки щодо ключових форм і способів соціального захисту військовослужбовців в Україні. На підставі уточнення змісту поняття соціального захисту військовослужбовців та аналізу підходів до розуміння сутності форм соціального захисту сформульовано визначення поняття форм соціального захисту військовослужбовців в Україні. Такими формами пропонується розуміти узгоджені із принципами права та передбачені законодавством усталені моделі діяльності суб'єктів права, спрямовані на забезпечення (відповідно до конкретного напрямку соціального захисту) гідного рівня соціальної безпеки військовослужбовців (в окремих випадках — членів їх сімей) шляхом використання відповідних способів та застосування належних засобів соціального захисту військовослужбовців, які використовуються (застосовуються) у рамках відповідної форми соціального захисту. Сучасні форми соціального захисту військовослужбовців в Україні характеризуються низкою особливих рис. По-перше, ці форми визначають характеристику соціально-захисної діяльності, спрямованої на забезпечення гідного рівня соціальної безпеки військовослужбовців. По-друге, метою форм соціального захисту військовослужбовців є створення умов соціально безпечно буття військовослужбовців (в окремих випадках — членів їхніх сімей) у межах відповідного напрямку соціального захи-

¹ докторка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри трудового права та права соціального забезпечення Навчально-наукового інституту права, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, lesya_maluga@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-0523-221X>.

сту. По-третє, ці форми соціального захисту передбачають планування, організацію, виникнення, перебіг та припинення особливих правовідносин стосовно соціального захисту військовослужбовців. По-четверте, форми соціального захисту військовослужбовців в Україні охоплені цілісною системою, структуру якої складають різні типи форм соціального захисту, узгоджені із основними напрямами соціального захисту. До основних таких форм соціального захисту автором віднесено оздоровчо-рекреаційну форму, житлово-побутову форму, трудову форму, матеріальну форму, пенсійну форму, форму соціальної адаптації та реабілітації та ін. Під способами соціального захисту військовослужбовців в Україні пропонуються розуміти передбачені законодавством й узгоджені з принципами права типові дії суб'єктів соціального права у вигляді заходів або прийомів, за допомогою яких у межах відповідних форм соціального захисту забезпечується стан соціальної захищеності (стан соціальної безпеки) військовослужбовців (в окремих випадках — членів їхніх сім'ї). Чинне законодавство України дозволяє виокремити такі основні способи соціального захисту військовослужбовців, як: соціальні послуги, соціальну допомогу та пільги. У висновках до статті узагальнюються результати дослідження та окреслюються подальші напрями поглиблення наукової думки щодо форм і способів соціального захисту військовослужбовців в Україні.

Ключові слова: військовослужбовці, обороноздатність, пільги, соціальна безпека, соціальна допомога, соціальний захист, соціальні послуги, соціальні ризики, форми соціального захисту.

Постановка питання. Особливу групу громадян України, які підлягають соціальному захисту, становлять військовослужбовці. Вони складають особливу соціально-професійну групу, трудова діяльність якої безпосередньо пов'язана із боротьбою (захистом) за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України від різноманітних загроз і ризиків, які загрожують державі (наразі це — збройна агресія проти України). У зв'язку з цим, військовослужбовці як громадяни, які виконують суспільно значущі функції та завдання в умовах екстремального ризику, значно більшою мірою, аніж інші громадяни, які працюють, схильні до зіткнення з факторами критичного ризику, які перетворюють умови виконання службових функцій у стан часто тривалого і виснажливого впливу реального ризику для їхнього життя та здоров'я.

Звісно, в соціальній, правовій та демократичній державі, щодо якої здійснено повномасштабне збройне вторгнення, умови виконання службових завдань військовослужбовцями не можуть бути приведені державою до стандартів соціальної безпеки, адже війна в цілому передбачає практичну та ціннісну «інфляцію» стандартів соціальної безпеки (й, серед іншого, тому неприпустима в цивілізованому суспільстві). Попри це, в соціальній, правовій та демократичній державі суб'єктами, відповідальними за забезпечення соціальної безпеки військовослужбовців, мають адекватно оцінюватись соціальні ризики та виклики, з якими вимушений зіштовхуватись

військовослужбовець (насамперед, у зоні бойових дій), а тому такими суб'єктами невідкладно повинні здійснюватися симетричні заходи пом'якшення негативного ефекту цих ризиків. Так, для пом'якшення цих загрозливих життю та здоров'ю військовослужбовців обставин (часто пов'язаних з об'єктивною неможливістю цих суб'єктів задовольнити нагальні потреби, які є складовими елементами стану соціальної безпеки людини), а також для зменшення негативного ефекту правових обмежень під час несення служби загалом, у соціальній державі своєчасно коригується нормативно-правове, інституційне та процедурне забезпечення соціальної безпеки військовослужбовців (у деяких випадках — членів їхніх сімей) засобами соціального захисту. Поряд із тим, слід мати на увазі, що комплексний практичний підхід до ефективного забезпечення соціальної безпеки військовослужбовців в Україні потребує з'ясування сутнісного змісту основних форм і способів соціального захисту військовослужбовців як об'єктивних виявів процесів і відносин у соціально-захисній сфері, що можуть та повинні підлягати оцінюванню, з метою з'ясування фактичної достатності заходів соціального захисту військовослужбовців та дійсного (а не удаваного) перебування таких суб'єктів у стані соціальної безпеки.

Аналіз наукової літератури та невирішені раніше питання.

Соціальний захист військовослужбовців є питанням, якому приділяється традиційно широка увага українських науковців. Зокрема, О. С. Верба [1], І. М. Коропатнік, С. С. Ненько, С. П. Пасіка [2] та В. Й. Папинський [3] зосереджували увагу на уточненні феноменологічної сутності соціального захисту (забезпечення) військовослужбовців. Натомість Р. В. Гринько [4], В. Є. Мозальов [5], А. Ф. Мота, С. А. Петrenchенко [4], І. Ю. Салій [5] та ін. окреслювали специфіку соціального захисту військовослужбовців в умовах відсічі збройній агресії щодо України. Н. О. Бабич [6], С. П. Пасіка [8] та О. А. Сидоренко [7] розкривали особливості соціального захисту військовослужбовців у взаємозв'язку із соціальним захистом членів сімей військовослужбовців. У свою чергу, В. О. Рядінська та О. В. Епель [9] з'ясовували оптимальні шляхи вдосконалення соціального захисту військовослужбовців.

Актуальним вектором наукового осмислення залишаються зміст форм і способів соціального захисту військовослужбовців як ключових елементів фактичного вияву соціального захисту зазначеного кола суб'єктів, оскільки на сьогодні слід констатувати відсутність комплексних наукових досліджень і розвідок вказаної тематики. Попри це, у процесі аналізу вітчизняної доктрини можемо помітити, що зміст окремих форм соціального захисту військовослужбовців в Україні досліджувався такими науковцями: С. К. Андрейчук [10], Н. М. Вапнярчук [11], Ю. В. Дідовець [12], Д. В. Маковський [13], О. М. Радченко [14], О. В. Удовенко [15], І. Ю. Чубар [16], М. О. Шишлюк [17] та ін. На цій підставі необхідно відзначити наявність достатнього теоретичного підґрунтя для формування актуальної наукової думки про основні форми і способи соціального захисту військовослужбовців у сучасній Україні.

Відтак, **метою** статті є уточнення наукової думки щодо актуальних ключових форм і способів соціального захисту військовослужбовців в Україні. Для досягнення цієї мети необхідно виконати такі *завдання*:

- 1) уточнити визначення поняття «соціальний захист військовослужбовців в Україні»;
- 2) проаналізувати зміст форм і способів соціального захисту військовослужбовців;
- 3) окреслити ключові форми і способи соціального захисту військовослужбовців;
- 4) узагальнити результати дослідження та з'ясувати перспективні напрями подальших наукових розвідок, присвячених з'ясуванню сутності та проблематики форм і способів соціального захисту військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Поняття соціального захисту, виходячи із актуальних наукових підходів українських [див., напр.: 18–22] і зарубіжних [див., напр.: 23–27] учених, може розумітись як стан (умови) відсутності соціальних ризиків (або ж існування допустимих ризиків) у результаті дії соціально-правового режиму забезпечення соціальної безпеки, що діє в Україні та яким передбачаються відповідні форми та способи попередження та протидії соціальним ризикам (викликам). У зв'язку з цим, соціальний захист військовослужбовців в Україні є передбаченим чинним законодавством комплексом своєчасних, обґрунтованих, а також невідкладних заходів, спрямованих на запобігання різного роду соціально ризикованого впливу на військовослужбовців (обумовленого їхнім правовим становищем і фактичним контекстом їхньої життєдіяльності; характером виконання службових обов'язків; станом організації та забезпечення державою та суспільством військової служби), внаслідок чого відбувається формування необхідного рівня соціально безпечного становища військовослужбовця (в окремих випадках — членів його сім'ї), на якого були спрямовані відповідні заходи соціально-захисного характеру.

Виходячи з викладеного, можемо дійти закономірного висновку, що соціальний захист військовослужбовців в Україні є реалізацією, *по-перше*, обов'язків суб'єктів владних повноважень (також певною мірою й суспільства), з одного боку, забезпечувати обороноздатність держави, а з іншого — реалізовувати соціальну функцію, забезпечуючи таким чином належний рівень соціальної безпеки військовослужбовців у рамках наявних форм соціального захисту, з використанням відповідних способів, методів та засобів соціального захисту, що передбачені чинним законодавством та узгоджуються із вимогами принципів права. *По-друге*, соціальний захист військовослужбовців є реалізацією невід'ємного права кожного військовослужбовця в Україні на гідний рівень соціальної безпеки (наскільки це можливо, залежно від умов, у яких перебуває військовослужбовець), відповідно до чинних норм та принципів права.

Беручи до уваги роль соціальної держави у формуванні умов соціальної безпеки [див., напр.: 24; 28], а також окреслені в наукових дослідженнях і розвідках підходи до розуміння особливостей забезпечення соціаль-

ного захисту (безпеки) [див., напр.: 29–31], а також форм соціального захисту [див., напр.: 32–35], доходимо висновку, що під *формами соціального захисту людини* в цілому доцільно розуміти законом передбачену діяльність, що є логічним продовженням типових форм реалізації права загалом; призначена для безпосереднього забезпечення комплексної реалізації соціальних прав людини. Таким чином, у загальному сенсі форми соціального захисту військовослужбовців можуть розумітись як фактичний вираз діяльності, що, по-перше, здійснюється уповноваженими на це суб'єктами (в умовах демократизації системи соціального захисту в Україні — також і суб'єктами громадянського суспільства); по-друге, спрямована на те, щоб гарантувати відповідний рівень соціальної безпеки військовослужбовців, який досягається за рахунок використання різних методів, способів і засобів соціально-захисного характеру. Конкретизуючи викладену дефініцію форм соціального захисту зазначимо, що під сучасними *формами соціального захисту військовослужбовців в Україні* необхідно розуміти узгоджені із принципами права та передбачені законодавством усталені моделі діяльності суб'єктів права, спрямованої на забезпечення (відповідно до конкретного напрямку соціального захисту) гідного рівня соціальної безпеки військовослужбовців (в окремих випадках — членів їхніх сімей) шляхом використання відповідних способів та застосування належних засобів соціального захисту військовослужбовців, які використовуються (застосовуються) у рамках відповідної форми соціального захисту.

Виходячи із викладеного, можемо дійти висновку, що форми соціального захисту військовослужбовців в Україні характеризуються такими особливими рисами:

1. Форми соціального захисту військовослужбовців України визначають характеристику діяльності щодо забезпечення гідного рівня соціальної безпеки військовослужбовців. У цьому контексті суб'єкт, який реалізує ті чи ті заходи соціального захисту військовослужбовців у рамках конкретної форми соціального захисту, враховує три ключові обставини. Перша — загальний соціально-правовий контекст соціального захисту військовослужбовців в Україні, що ґрунтується на загальному зобов'язанні соціальної держави та суспільства здійснювати соціально-захисну діяльність, зокрема і щодо військовослужбовців. В означеному сенсі уповноважений суб'єкт реалізує соціальну функцію держави (суспільства), виконуючи певні заходи соціального захисту (окреслені відповідною формою соціального захисту) щодо військовослужбовця як особи, котрій властивими є соціальні права людини. Друга — спеціальний соціально-правовий контекст соціального захисту військовослужбовців в Україні, що враховує зобов'язання держави та суспільства стосовно забезпечення соціальної безпеки військовослужбовців (членів їхніх сімей), враховуючи специфіку служби, особливості проходження служби тощо, а насамперед — спеціальний соціально-правовий статус військовослужбовця. Тобто в такому контексті уповноважений суб'єкт використовує ту чи ту форму соціального захисту, беручи до уваги особливості статусу особи, якій властивими є спеціальні соціальні права військовослужбовця. Третій — конкретні соціальні права, що потребують

реалізації в рамках заходів соціального захисту, які окреслюються відповідним напрямом захисту, зважаючи на який обирається та чи та форма соціального захисту.

2. **Форми соціального захисту військовослужбовців в Україні спрямовані на досягнення певної мети.** Передусім важливо зазначити, що мета форм соціального захисту військовослужбовців узгоджується з метою соціального захисту, що є цілком логічним. Водночас необхідно погодитись щодо цього із позицією М. А. Барсук, котра зауважує, що «мета соціального захисту схожа з метою забезпечення соціальної безпеки, що закономірно, адже соціальна безпека — це результат соціального захисту, а також причина розробки і застосування заходів соціального захисту» [36, с. 521]. Беручи до уваги вказане та підходи учених до визначення поняття мети соціального захисту [див., напр.: 36, с. 523; 37, с. 38, 40; 38, с. 67–68; 39, с. 38], доходимо думки, що *мета соціального захисту військовослужбовців* може бути зведена до організації та нормативно-правового, інституційного та процедурного тощо забезпечення існування комплексу умов соціальної безпеки військовослужбовців (в окремих випадках — членів їхніх сімей) як особливого обов'язку держави (наразі також і громадянського суспільства), який нею виконується під час реалізації соціальної функції держави, а також виконання основних завдань забезпечення обороноздатності держави. Отже, *мета форм соціального захисту військовослужбовців* — це створення умов соціально безпечного буття військовослужбовців (в окремих випадках — членів їхніх сімей) у межах відповідного напрямку соціального захисту.

3. **Форми соціального захисту військовослужбовців в Україні передбачають планування, організацію, виникнення, перебіг та припинення особливих правовідносин стосовно соціального захисту військовослужбовців.** Ця особливість форм соціального захисту обумовлена тією обставиною, що соціальний захист військовослужбовців, який зводиться до діяльності суб'єктів, котрі реалізують заходи соціального захисту, передбачають взаємодію різних суб'єктів, які мають відповідні права та обов'язки щодо забезпечення соціальної безпеки військовослужбовців. Ключовими суб'єктами цих правовідносин постають, по-перше, військовослужбовець (члени його сім'ї) як особа, котра потребує соціального захисту та повинна бути соціально захищеною відповідно до норм і стандартів, встановлених у чинному законодавстві; по-друге, суб'єкт, який у силу свого соціально-правового статусу повинен діяти відповідно до норм законодавства і вимог принципів права (перш за все, згідно з принципами соціальної відповідальності, соціальної солідарності та соціальної справедливості), застосовуючи стосовно військовослужбовця (членів його сім'ї) заходи соціально-захисного характеру, забезпечуючи належний рівень соціальної безпеки означених суб'єктів.

4. **Форми соціального захисту військовослужбовців в Україні охоплені цілісною системою, структуру якої складають різні типи форм соціального захисту, узгоджені із основними напрямками соціального захисту.** Стосовно напрямів соціального захисту військовослужбовців слід зазначити,

що вони є законом передбаченими векторами діяльності суб'єктів соціально-захисної діяльності (зокрема, як адресатів обов'язків щодо забезпечення соціальної безпеки військовослужбовців), які відповідають групам соціальних прав військовослужбовців та їхнім законним інтересам у соціальній сфері.

Відтак, враховуючи напрями соціального захисту, можемо виокремити такі типи форм соціального захисту військовослужбовців в Україні:

- 1) оздоровчо-рекреаційні форми;
- 2) житлово-побутові форми;
- 3) трудові форми;
- 4) матеріальні форми;
- 5) пенсійні форми;
- 6) форми соціальної адаптації та реабілітації тощо.

Критично аналізуючи сутнісний зміст форм соціального захисту військовослужбовців в Україні, можемо помітити, що їхня ефективність безпосереднім чином залежить від того, наскільки дієвими є способи соціального захисту, що в рамках таких форм застосовуються. Попри це, слід констатувати, що способи соціального захисту, як такі, ще не були предметом комплексного дослідження, хоча фрагментарно їхній зміст розкривається в наукових напрацюваннях, присвячених окремим способам соціального захисту [див., напр.: 40–45].

У цілому *способи соціального захисту військовослужбовців в Україні* — це передбачені законодавством й узгоджені з принципами права типові дії суб'єктів соціального права у вигляді заходів або прийомів, за допомогою яких у межах відповідних форм соціального захисту забезпечується стан соціальної захищеності (стан соціальної безпеки) військовослужбовців (в окремих випадках — членів їхніх сім'ї).

Враховуючи викладене, зазначимо, що відповідно до положень Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їхніх сімей», а також норм інших актів законодавства України, щодо військовослужбовців (в окремих випадках — до членів їхніх сімей) застосовуються такі способи соціального захисту:

1) **соціальні послуги**, які відповідно до чинного Закону України «Про соціальні послуги» є діями, спрямованими на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або ж на мінімізацію їхніх негативних наслідків для військовослужбовців (членів їхніх сім'ї), котрі у них перебувають. Серед таких послуг можемо назвати, наприклад, соціальну та професійну адаптацію; санаторно-курортне лікування та відпочинок військовослужбовців і членів їхніх сімей; психологічну, медико-психологічну реабілітацію; безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я; організацію та здійснення протезування (та/або ортезування). Оскільки характер служби військовослужбовців пов'язується з численними соціальними ризиками, а також перебуванням в умовах екстремальної загрози їхньому життю і здоров'ю, під час виконання службових завдань та після завершення служби військовослужбовці можуть опинитись у стані соціальної вразливості, що характеризу-

ється перебуванням у складних життєвих обставинах (наприклад, у результаті поранення, контузії, інвалідності тощо). У результаті цього держава в межах відповідних форм соціального захисту застосовує соціально-захисні заходи, які попереджають потрапляння військовослужбовця (членів його сім'ї) у стан соціальної вразливості, а в разі, коли це не вдалось досягти — заходи, спрямовані на виведення військовослужбовця (членів його сім'ї) з відповідного стану задля того, щоб військовослужбовець міг у майбутньому жити повноцінним соціальним життям;

2) **соціальна допомога**, яка постає як періодичні або ж регулярні заходи, реалізація яких має сприяти усуненню або зменшенню соціальної вразливості військовослужбовця (членів його сім'ї). Слід зауважити, що соціальна допомога військовослужбовцю може бути двох видів. Перший — грошова й виявляється, приміром, у матеріальній допомозі для вирішення соціально-побутових питань, грошовій допомозі на оздоровлення, матеріальній допомозі при отриманні поранення, матеріальній допомозі при оплаті житлово-комунальних послуг та ін. Другий — забезпечення різного роду технічними та ін. засобами, використання яких військовослужбовцем сприяє зменшенню (чи усуненню) його соціальної вразливості (наприклад, у разі, коли військовослужбовець набув інвалідність, він може отримати необхідні йому протезно-ортопедичні вироби, звукопідсилювальну апаратуру та сигналізатори та ін.);

3) **пільги**, якими є елемент «спеціального правового статусу осіб, механізм доповнення основних прав та свобод суб'єкта специфічними можливостями юридичного характеру» [46, с. 12], що визначається об'єктивно виправданим (з метою недопущення негативної форми дискримінації осіб). Саме тому пільги військовослужбовців постають як «переваги та привілеї, які надаються військовослужбовцям на підставі чинного законодавства, з метою компенсації певних обмежень їхніх прав і свобод, пов'язаних із перебуванням на військовій службі та стимулюванням зацікавленості в її проходженні» [47, с. 57]. Серед таких пільг можемо назвати, зокрема: продовольче, речове та інше матеріальне забезпечення за встановленими нормами; відшкодування вартості проїзду до (і назад) центрів надання безоплатної психологічної, медико-психологічної реабілітації та ін.

Висновки. Підбиваючи підсумок викладеному, наголосимо на тому, що соціальний захист військовослужбовців в Україні в об'єктивному вираженні є комплексом соціально та історично обумовлених, раціональних, своєчасних і необхідних форм та способів забезпечення соціальної безпеки заходами соціального захисту, передбачених чинним законодавством і узгоджених з вимогами принципів права. Означені форми та способи, які є фактичним виразом соціального захисту військовослужбовців, спрямовані на запобігання різних соціальних ризиків у бутті військовослужбовців (які виникають у формі їхнього унікального правового статусу, соціального контексту, в якому перебувають військовослужбовці, характеру виконання ними службових обов'язків, рівня організації та забезпечення державою і суспільством військової служби тощо); мінімізацію негативного ефекту соціальних ризиків, що не підлягають усуненню (також негативний ефект

цих ризиків потребує компенсування з боку держави). Таким чином, комплексне забезпечення ефективності форм і способів соціального захисту військовослужбовців є фактичною обставиною формування цілісних умов адекватного рівня соціальної безпеки військовослужбовців в Україні (при цьому вказаний рівень й по сьогодні ще не досягнутий через недостатність правового регулювання соціального захисту військовослужбовців та недоліки інституційної основи реалізації таких норм законодавства [див., напр.: 17; 48, с. 250; 49]). У зв'язку із цим, вбачається потреба в подальшому поглибленні наукової думки про сутність і проблематику форм та способів соціального захисту військовослужбовців. Натомість, у подальших наукових дослідженнях і розвідках доцільно: 1) детально дослідити структуру форм і способів соціального захисту військовослужбовців; 2) з'ясувати актуальний стан нормативно-правового та інституційного забезпечення форм і способів соціального захисту військовослужбовців; 3) виокремити ключові перешкоди в ефективній об'єктивації форм і дієвому використанні способів соціального захисту військовослужбовців; 4) з'ясувати основні переваги та недоліки правового регулювання форм і способів соціального захисту військовослужбовців у державах-членах Європейського Союзу, в США та ін. правових, демократичних і соціальних державах; 5) окреслити шляхи вдосконалення правового регулювання форм і способів соціального захисту військовослужбовців.

Список використаних джерел

1. Верба О. С. Соціальний захист військовослужбовців в Україні. *Юридична наука*. 2012. № 2. С. 164–172.
2. Коропатнік І. М., Пасіка С. П., Ненько С. С. Особливості соціального захисту військовослужбовців у системі соціального забезпечення населення. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. Вип. 24. Івано-Франківськ, 2010. С. 145–150.
3. Пашинський В. Й., Свистільник І. А. Правове регулювання соціального і правового захисту військовослужбовців в Україні. *Юридична наука*. 2013. № 6. С. 102–110.
4. Гринько Р. В., Мота А. Ф., Петrenchенко С. А. Соціальний захист військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 2022. № 3. С. 161–166. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.24>.
5. Мозальов В. Є., Салій І. Ю. Соціальне забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України в умовах збройної агресії Російської Федерації. *Вісник Національного університету оборони України*. 2022. № 5 (69). С. 110–115. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-22-69-5-110-115>.
6. Бабич Н. О. Особливості реалізації соціальної функції держави щодо військовослужбовців та їх сімей. *Соціальне право*. 2023. № 1. С. 6–12. <https://doi.org/10.32751/2617-5967-2023-01-01>.
7. Сидоренко О. А. До питання соціальних гарантій членів сімей військовослужбовців у сфері соціального захисту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 79, Ч. 1. С. 343–347. <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.57>.
8. Пасіка С. П. Адміністративно-правове регулювання соціального забезпечення військовослужбовців Збройних Сил України. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Запоріжжя, 2011. 21 с.

9. Рядінська В. О., Епель О. В. Соціальний захист військовослужбовців в Україні: шляхи удосконалення. *Юридичний бюлетень*. 2023. Вип. 29. С. 123–133. <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2023.29.13>.
10. Андрейчук С. К., Морушко О. О., Гасяк М. С. Стан пенсійного забезпечення військовослужбовців і членів їхніх сімей. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2021. Т. 31, № 2. С. 75–80. <https://doi.org/10.36930/40310212>.
11. Вапнярчук Н. М. Особливості правового регулювання матеріального забезпечення особового складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. *Соціальне право*. 2022. № 3. С. 20–27. <https://doi.org/10.32751/2617-5967-2022-03-03>.
12. Дідовець Ю. В. Щодо правового регулювання житлового забезпечення військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Юридичні науки*. 2018. № 4. *Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України*. URL: <https://t.ly/s06ZG> (дата звернення: 16.01.2023).
13. Маковський Д. В. грошове забезпечення особового складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 6, Т. 2. С. 42–47. <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2021.6.2.22>.
14. Радченко О. М. Пенсійне забезпечення військовослужбовців в Україні: виклики сучасності. *Альманах права*. 2017. № 8. С. 365–371.
15. Удовенко О. В. Правове регулювання грошового забезпечення військовослужбовців. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2021. 227 арк.
16. Чубар І. Ю., Подрушняк В. В. Правове регулювання житлового забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей. *Юридична наука*. 2012. № 12. С. 120–127.
17. Шишлюк М. О. Проблеми правового регулювання житлового забезпечення військовослужбовців. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. № 57. С. 239–244.
18. Малюга Л. Ю. Юридична природа поняття «соціальний захист дітей-інвалідів». *Юридичний вісник*. 2014. № 1. С. 49–54.
19. Чанишева Г. І. Юридичний механізм забезпечення соціальних прав людини і громадянина. Одеса, 2021. 40 с. <https://t.ly/TdvA6> (дата звернення: 16.01.2023).
20. Тимофеева М. І. Сутність соціального захисту населення. *Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2016. № 6 (230). С. 169–174.
21. Тищенко О. В. Поняття права соціального забезпечення: теоретичні аспекти *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. № 26. С. 115–119.
22. Чудик-Білоусова Н. І. Нові соціальні ризики як підстава соціального забезпечення в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 1 (53). С. 82–108.
23. Nama H. H. State security, societal security, and human security. *Jadavpur Journal of International Relations*. 2017. Vol. 21 (1). P. 1–19. <https://doi.org/10.1177/0973598417706591>.
24. Öktem K. G. The Welfare State as Universal Social Security: A Global Analysis. *Social Inclusion*. 2020. Vol. 8 (1). P. 103–113. <https://doi.org/10.17645/si.v8i1.2509>.

25. Pennings F. Social security. *Routledge Handbook of the Welfare State*; 2nd ed. London : Routledge, 2018. P. 355–365. <https://doi.org/10.4324/9781315207049-32>.
26. Perrin G. Reflections on fifty years of social security. *International Social Security Review*. 1969. Vol. 22 (4). P. 564–603. <https://doi.org/10.1111/j.1468-246x.1969.tb00071.x>.
27. Sala-i-Martin X. X. A positive theory of social security. *Journal of Economic Growth*. 1996. Vol. 1. P. 277–304. <https://doi.org/10.1007/BF00138865>.
28. Hladky V. The Impact of Welfare State Policies on Social Security. *Creative Space*. 2023. № 11. P. 62–64. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7495112>.
29. Гордієнко Є. П. Нормативно-правове забезпечення соціального захисту учасників бойових дій. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 1, Ч. 1. С. 117–125.
30. Кайтанський О. С. Правове забезпечення соціального захисту молоді в Україні. Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2015. 200 арк.
31. Соболь Є. Ю. Правове забезпечення соціального захисту дітей-інвалідів в Україні в сучасних умовах. *Право та державне управління*. 2013. № 3. С. 22–26.
32. Безусий В. В. Форми соціального захисту державних службовців в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Вип. 4 (29), Т. 2. С. 3–7. [https://doi.org/10.32837/ruuv.v2i4\(29\).425](https://doi.org/10.32837/ruuv.v2i4(29).425).
33. Кузьменко С. Г. Аналіз сучасних форм соціального захисту населення. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 419–426.
34. Малюга Л. Ю. Форми соціального захисту інвалідів в Україні. *Закарпатські правові читання* : матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 25–27 квітня 2014 р.) / за заг. ред. В. І. Смоланки. Ужгород : Говерла, 2014. Т. 2. С. 419–421.
35. Омеляненко Є. П. Особливості правового регулювання матеріальної форми соціального захисту працівників органів прокуратури України. *Соціальне право*. 2022. № 1. С. 105–113. <https://doi.org/10.32751/2617-5967-2022-01-13>.
36. Барсук М. А. Мета соціального захисту суддів в Україні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 519–523. <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.82>.
37. Безусий В. В. Мета соціального захисту державних службовців. *Соціальне право*. 2019. № 3. С. 37–41.
38. Павліченко О. В. Мета соціального захисту жінок-працівниць Держпродспоживслужби. *Соціальне право*. 2021. № 2. С. 63–69.
39. Шурма І. М. Соціальний захист інвалідів як об'єкт державного управління. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 2. С. 38–45.
40. Багрій В. Н. Особливості соціально-педагогічної роботи соціального працівника із сім'ями військовослужбовців. *Вісник Національного університету оборони України*. 2013. № 2. С. 7–10.
41. Блінов О. А., Тімкін І. Ф. Соціальна робота з пораненими військовослужбовцями в військовому госпіталі. *Соціальна та освітня інклюзія: історія, сучасність, перспективи розвитку* [у 2-х ч.] / за ред. С. П. Миронової, Л. Б. Платаш. Чернівці : Технодрук, 2021. Ч. 1: Інституційні та особистісні аспекти впровадження в Україні. С. 266–279.

42. Вікторова Л. В. Соціальна допомога військовослужбовцям в умовах війни: аналіз політик та практик в Україні. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends* : Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference (Oxford, June 23, 2023). Oxford : P. C. Publishing House, 2023. С. 48–51. <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.12>.
43. Гануцак-Єфіменко Л. М., Гончаренко І. М. Реінтеграція вимушених переселенців та демобілізованих військовослужбовців із зони ООС (АТО). *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія: Економічні науки*. 2018. № 3 (123). С. 22–36. <https://doi.org/10.30857/2413-0117.2018.3.2>.
44. Котляренко О. П. Додаткові відпустки військовослужбовцям: право, пільга чи декларація. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 1 (7). С. 148–156.
45. Логвінова О., Рассказова О. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2021. Вип. 2 (7). С. 61–72. [https://doi.org/10.31499/2618-0715.2\(7\).2021.244086](https://doi.org/10.31499/2618-0715.2(7).2021.244086).
46. Оніщенко Н. М. Категорії «дієвість» та «результативність» права як критерії реалізації конституційних положень. *Судова апеляція*. 2009. № 3 (16). С. 9–14.
47. Явор О. А. Гарантії захисту житлових прав цивільних осіб та військовослужбовців в Україні. *Theoretical and empirical scientific research: concept and trends* : Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the V International Scientific and Practical Conference (Oxford, June 23, 2023). Oxford : P. C. Publishing House, 2023. С. 56–58. <https://doi.org/10.36074/logos-23.06.2023.15>.
48. Іншин М. І. Пільги для військових АТО. *Митна справа*. 2015. № 4 (100), ч. 2. С. 246–250.
49. Хрящевська Л. Нормативно-правове забезпечення та проблеми соціального захисту учасників антитерористичної операції та членів їх сімей. *Eminak*. 2018. Vol. 2. № 4 (24). Р. 87–91.

Надійшла до редакції 21.11.2023
Рекомендовано до друку 18.12.2023

Lesia MALIUHA

(Taras Shevchenko National University of Kyiv)

The Main Forms And Methods Of Social Protection For Military Personnel

This article focuses on elucidating current academic perspectives on the principal forms and methods of social protection for military personnel in Ukraine. Through an exploration and clarification of the concept of social protection for military personnel and an analysis of approaches to understanding the essence of its forms, the article formulates a definition of the concept of social protection forms for military personnel in Ukraine. These forms are conceptualized as well-established activity models for legal subjects, aligned with legal principles and stipulated by law. They are aimed at securing (in line with specific areas of social protection) an adequate level of social security for military personnel and, in certain cases, their family members. This is achieved by employing relevant methods and deploying suitable means within the defined framework of social protection for military personnel. Several specific features distinguish

contemporary forms of social protection for military personnel in Ukraine. Firstly, these forms delineate the characteristics of activities aimed at ensuring an adequate level of social security for military personnel. Secondly, the objective of these forms of social protection is to establish conditions conducive to a socially secure existence for military personnel and, in certain instances, their family members within the ambit of the relevant area of social protection. Thirdly, these forms of social protection encompass the planning, organization, initiation, progression, and conclusion of specific legal relations pertaining to the social protection of military personnel. Fourthly, in Ukraine, the forms of social protection for military personnel are integrated into a comprehensive system comprising various types of social protection forms, each aligned with the principal areas of social protection. The author identifies the following principal forms of social protection for military personnel in Ukraine: the health and recreational form, the housing and living form, the labor law form, the material form, the pension form, and the social adaptation and rehabilitation form, among others. The methods of social protection for military personnel in Ukraine can be conceptualized as standard actions prescribed by law (and aligned with legal principles), employed through various techniques within established forms of social protection. These methods are instrumental in ensuring the state of social security for military personnel and, in some cases, their family members. Current Ukrainian legislation delineates several primary methods of social protection for military personnel, including social services, social assistance, and benefits. The article concludes by summarizing the research findings and suggesting future avenues for advancing scholarly understanding of the prevailing forms and methods of social protection for military personnel in Ukraine.

Keywords: *defense capability, forms of social protection, methods of social protection, military personnel, privileges, social help, social protection, social risks, social security, social services.*